

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Studijní opora k předmětu kombinované formy studia

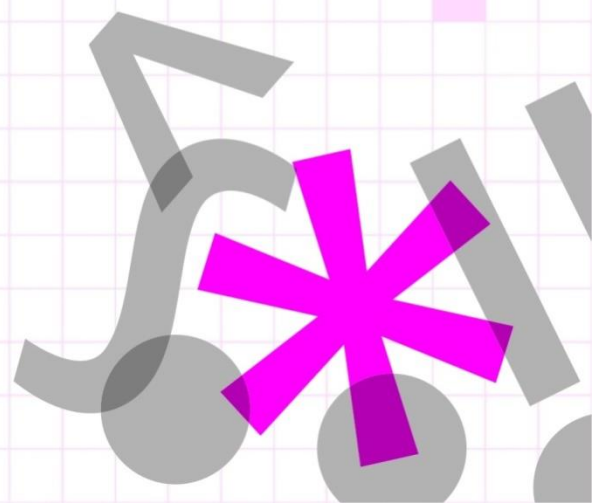
předmět

METODOLOGIE SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VÝZKUMU

obor

**Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci
v etopedických zařízeních**

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Vysvětlivky k používaným symbolům

ÚVOD KE STUDIU PŘEDMĚTU NEBO KONKRÉTNÍHO TÉMATU

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

prověřují, do jaké míry student text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace

SHRNUTÍ

shrnutí tématu

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

vyzdvihuje důležité či nové termíny, nebo hlavní body, které by student při studiu tématu neměl opomenout

LITERATURA

použítá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

student se zde dozví, jakým způsobem bude kurz ukončen (test, seminární práce, projekt, ústní zkouška apod.)

ÚVOD DO STUDIA PŘEDMĚTU (ANOTACE)

Metodologie je studentům prezentována jako neodmyslitelná součást vědního oboru, jako jedna z podmínek, kterou musí obor splňovat, aby byl uznán samostatnou vědní disciplínou (vedle předmětu a institucionálního zázemí). Podává studujícím základní poznatky o teoretických a metodologických východiscích zejména pedagogických a sociologických výzkumů, o procesech vědeckého poznávání v pedagogice, sociologii i o specifických zvláštích jeho konkrétních etap, o výzkumných metodách kvantitativního a kvalitativního charakteru a o některých technikách výzkumů. Východiskem výkladu je představa procesu vědeckého poznávání jako celku, tedy včetně koncepce a přístupů, která umožňuje jít za pouhý výčet a popis určitého souboru metod a technik.

Úkolem studujících není pouze osvojit si poznatky poskytované ve výkladu, ale naučit se promítat poznatky do vlastní činnosti, při zpracovávání seminárních, ročníkových a závěrečných prací bakalářských a magisterských.

Podmínkou absolvování předmětu je zpracování seminární práce. Ta slouží jako prerekvizita ke zkoušce z předmětu. Podmínkou úspěšnosti u zkoušky je absolvování testu s 60 % úspěšnosti.

CÍLE PŘEDMĚTU:

Cílem předmětu je seznámit studenty se základy metodologie společenských věd, zejména pedagogiky a to cestou prezentace popisem a rozбором vybraných problémů přístupů, koncepcí, metod, organizace a zpracování výsledků teoretického a empirického bádání. Předmět má studenty vybavit metodologickými poznatky a některými dovednostmi tak, aby byli schopni úspěšně zvládnout základy badatelské práce a zpracovat ročníkové a závěrečné písemné práce.

OSNOVA PŘEDMĚTU:

1. Věda její úloha, význam, funkce. Třídění věd. Druhy poznání. Metodologie vědy. Vztah filozofie a vědy. Specifičnost vědecké práce ve společenských vědách.
2. Základy vědecké práce. Vědecké téma, idea, vědecký problém a jeho formulace. Vědecký fakt a vědecký jev. Funkce, třídění a formulace hypotéz. Druhy vědecké práce.
3. Jazyk a jeho funkce ve vědeckém poznání (prostředek vyjadřování vědeckých poznatků, myšlenek). Druhy vědeckých jazyků, specifičnost jazyků společenskovedních.
4. Význam logiky pro metodologii. Základní logické kategorie (pojmy, soudy, úsudky), jejich druhy, tvorba. Definice, druhy. Chyby při formulaci definic.
5. Vědecký výzkum jako základní způsob vědecké práce. Funkce, druhy a etapy výzkumné činnosti. Charakteristika jednotlivých etap výzkumu. Plán výzkumu.

Problematika výzkumného souboru.

6. Výzkumné metody a techniky, jejich třídění. Studium dokumentů jako výzkumná metoda. Kvantitativní a kvalitativní analýza dat (údajů).
7. Metoda pozorování. Druhy, charakteristiky, užití.
8. Metoda explorativní (dotazování). Její charakteristika, konstrukce technik, užití.
9. Metody experimentální. Druhy experimentu, realizace, vyhodnocování.
10. Metody měření (škálování, testy). Druhy testů. Standardizace, možnosti použití, zjišťování.
11. Měření sociálních vztahů. Sociometrie, charakteristika, užití.
12. Kvalitativně orientovaný výzkum a některé kvalitativně výzkumné metody jako jsou: zakotvená teorie, hermeneutický rozhovor, etnografický rozhovor, participační pozorování, životní příběh aj.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

ZÁKLADNÍ LITERATURA

- GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Druhé vydání. Brno: Paido, 2010. ISBN 80-85931-79-6.
- MAŇÁK, J. a kol. Kapitoly z metodologie pedagogiky. Brno: MU, 1994.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: nakladatelství Albert, 1999. ISBN 80-85 834-60-X.
- SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. Základy sociologického výzkumu. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.

DOPORUČENÁ LITERATURA

- ECO, U. Jak napsat diplomovou práci. Praha: Votobia, 1997.
- CHRÁSKA, M. Základy výzkumu v pedagogice. Olomouc: PF UP, 1993.
- JANOUŠEK, J. aj. Metody sociální psychologie. Praha: SPN, 1986.
- KEJKULA, J. Úvod do testování hypotéz pro pedagogy. Praha: SPN, 1972.
- LINDQUIST, E.,F. Statistická analýza v pedagogickém výzkumu. Praha: SPN, 1967.
- PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. 1.vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.
- PETRUSEK, M. Sociometrie. Sociologická knihnice. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1969.
- SEMRÁD, J., ŠKRABAL, M. Úvod do studia učitelství odborných předmětů. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2007.
- SKALKOVÁ, J. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.

- SKALKOVÁ, J. Pedagogika a výzvy nové doby. Brno: Paido, 2004.
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007.
- ŠVEC, Š. Základné pojmy v pedagogike a andragogike.1.vydanie. Bratislava: IRIS, 1995. ISBN 80-88778-15-8.
- ŠVEC,Š. Metodológia vied o výchove. Kvantitatívno- scientistické a kvalitatívno- Humanitné prístupy. 1.vydanie. Bratislava: IRIS, 1998. ISBN 80-88778-73-5.
- TRAVERS,R.M. Úvod do pedagogického výzkumu. 1.vydání. Praha: SPN, 1970.

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

Předmět bude ukončen zápočtovým testem a ústní zkouškou.

Téma č. 1:

Věda, její úloha, význam, funkce. Třídění věd. Druhy poznání. Metodologie vědy. Vztah filozofie a vědy. Specifičnost vědecké práce ve společenských vědách.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Seznámit s jevy: věda, předmět vědy, institucionální zázemí, metodologie vědy, s tříděním věd, s druhy poznání, se vztahem filozofie vědy aj.

Způsob výuky: např. *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Věda, její definice.
- Úkoly a funkce vědy.
- Předmět vědy, předmět vědeckého výzkumu.
- Vztah filozofie a vědy.
- Vědosloví.
- Třídění věd v historických souvislostech.
- Výzkum základní, aplikovaný, nesespecifický, specifický.
- Metodologie, moderní pojetí metodologie.
- Metoda, metodika, třídění metod (obecné a speciální).
- Vztah teorie a praxe.
- Scientismus. Determinace společenských jevů.
- Vztah metody a předmětu výzkumu.

Klíčová slova:

Věda, metodologie, filozofie, třídění věd, vědosloví, metoda, metodika.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Co je věda, co je úkolem vědy, jaké funkce věda plní, jaký charakter má vědecké poznání, čím se liší vědecké poznání od jiných druhů poznání, co je předmětem vědy, jaký je vztah mezi filozofií a vědou, co představuje Baconova indukce, co to je vědosloví, co představuje rozvoj tzv. duchovních věd, jak přistupovali k třídění věd Platon, Aristoteles, Bacon Verulámský, francouzští encyklopedisté, A.Comte, T.G.Masaryk, co je to metodologie, moderní pojetí metodologie, definice metodologie pedagogiky, co je metoda, třídění metod, co je metodika. Co je výzkumná procedura. Co je předmětem vědeckého výzkumu. Čím jsou determinovány společenské jevy. Jaký je vztah mezi metodou a předmětem výzkumu. Co to znamená obec-

né a zvláštní v metodě. O čem je třeba uvažovat při volbě výzkumných metod.

Tématem ke studiu mohou být např. srovnání vymezení pojmů věda, metodologie a metoda ve všeobecných a odborných encyklopediích 20. a 21. století, srovnání vymezení základních pojmů v odborných publikacích Gavory, Pelikána, Skalkové, ujasnění si rozdílů mezi obecnými a speciálními metodami, co představuje výzkumná procedura, jaký je rozdíl mezi předmětem vědy a předmětem vědeckého výzkumu aj.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. ECO, U. Jak napsat diplomovou práci. Praha: Votobia, 1997.
2. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: 2010.
3. PELIKÁN, J. Základy výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
4. PRŮCHA, J. Přehled Pedagogiky. Úvod do studia oboru. Praha: Portál, 2000.
5. SKALKOVÁ, J. Úvod do metodologie a metod pedagogiky. Praha: SPN, 1983.
6. SKALKOVÁ, J. Tradice hermeneutické pedagogiky a její vývoj v druhé polovině 20. století. Praha: PÚJAK ČSAV, 1992.
7. ŠVEC, Š. a kol. Metodológia vied o výchove : Kvantitatívno-scientistické a kvalitatívno- humanitné prístupy. Bratislava: IRIS, 1998.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké poslání má věda ve společnosti?
2. Co je jejím předmětem?
3. Jak se liší vědecké poznání od jiných druhů poznání?
4. Jak chápeme pojem metodologie?
5. Jak se třídí vědy v současnosti?
6. Jak se liší metodologie a metodika.
7. Jak třídíme vědecké metody?
8. Co to znamená obecné a zvláštní v metodě?
9. O čem je třeba uvažovat při volbě výzkumných metod?
10. Jak vysvětlíte vztah metody a předmětu výzkumu?

Prostor pro odpovědi:

SEZNAM POŽADAVKŮ NA ZÁVĚREČNOU ZKOUŠKU (TEST)

1. Osvojit si základní kategorie, se kterými operuje metodologie společenských věd.

Téma č. 2:

Základy vědecké práce. Vědecké téma, idea, vědecký problém a jeho formulace, vědecký fakt a jev. Funkce, třídění a formulace hypotéz. Druhy vědecké práce.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Posláním tématu je ukázat studentům, že vědecká práce má svá pravidla, jejichž nedodržení znamená oslabení efektivity bádání. Cílem tématu je seznámit studenty se zákonitostmi vědecké práce, které se odrážejí v jednotlivých metodologických krocích, které musí badatel uskutečnit, aby bádání mělo smysl a přineslo smysluplné výsledky.

Studentům je objasněn krok volby tématu, formulace vědecké ideje, dále vědeckého problému jako překročení hranice poznání do oblasti toho, co má být poznáno. V této souvislosti je dána odpověď na otázku, kde je zdroj vědeckých problémů (společenská praxe, vlastní vědecké poznání) a upozornění, že absolutizace jednoho nebo druhého zdroje může uškodit jak poznání, tak i vědě. Objasněn je postup při vytyčení vědeckovýzkumného problému a zodpovězena otázka, co zahrnuje formulace problému. Objasněn je i rozdíl mezi jevem a faktem. Dále popsána podstata hypotézy, objasněna tvorba a třídění hypotéz. Závěrem tématu jsou popsány druhy vědecké práce.

Způsob výuky:

Přednáška s řadou příkladů s oporou o reálné vědecko-výzkumné projekty přednášejícího a odbornou literaturu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Vědecké téma, vědecká idea.
- Vědecký problém deskriptivní, relační, kauzální.
- Vědecký jev, vědecký fakt.
- Vědecká hypotéza.
- Pravidla hypotézy.

- Druhy vědecké práce.

Klíčová slova:

Jev, fakt, vědecký problém, hypotéza, druhy hypotéz, vztah hypotézy a vědeckého problému, druhy vědecké práce.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Při vědecké práci je třeba postupovat krok za krokem od formulace tématu, vědecké ideje přes formulaci vědeckého problému, hypotézy, charakteru vědecké práce až ke formulování plánovaných metod. Stále je třeba mít na mysli, že sledovaný jev nelze objasnit jediným faktem, že o jevu často vypovídá množina faktů.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. 2. vydání. Brno: Paido, 2010.
2. MAŇÁK, J. Kapitoly z metodologie pedagogiky. Brno: MU, 1994.
3. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
4. PRŮCHA, J. Úvod do pedagogiky. Praha: Portál, 1998.
5. SKALKOVÁ, J. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.
6. SEMRÁD, J., ŠKRABAL, M. Úvod do studia učitelství odborných předmětů. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2007.
7. KEJKULA, J. Úvod do testování hypotéz pro pedagogy. Praha: SPN, 1972.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaký je rozdíl mezi tématem a vědeckým problémem?
2. Jakou funkci plní hypotéza?
3. Jak tvoříme vědecký problém?
4. Jaké druhy hypotéz známe?
5. Jaký charakter může mít vědecká práce?
6. Čím se řídí výběr vědecké metody?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 3:

Jazyk a jeho funkce ve vědeckém poznání. Druhy vědeckých jazyků, Specifičnost jazyků společenských věd.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma objasňuje komunikativní a poznávací funkci jazyka. Upozorňuje na fakt, že jazyk je nejen nástrojem styku mezi lidmi (funkce komunikativní a dorozumívací), ale i formou myšlení, nástrojem utváření, fixace a zachování nashromážděného poznání (myšlenkový odkaz budoucnosti). Konstatuje, že věda používá různé druhy jazyků, společenské vědy pak jazyka přirozeného, respektive národního a popisuje, jaké problémy vyplývají z používání přirozeného jazyka ve vědě.

Cílem tématu je popsat a objasnit co vzplývá z používání přirozeného jazyka pro společenské vědy, jaké to má dopady na společenskovední poznávání.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Poznávací a komunikativní funkce jazyka.
- Jazyk vědy.
- Druhy vědeckých jazyků.
- Přirozený, národní jazyk.
- Důsledky používání přirozeného, národního jazyka.

Klíčová slova:

Jazyk vědy, umělý, mrtvý a přirozený jazyk, funkce jazyka vědy.

SHRUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma se zabývá velmi důležitou složkou metodologie společenských věd. Někdy bývá právě společenským vědám vytýkáno, že nemají dostatečně precizovaný pojmový aparát, že kategorie, které používají, jsou vágní. Na druhé straně společenské vědy bojují s tím, že každý laik má pocit, že jim rozumí a je dostatečně kompetentní se k problémům, které společenské vědy řeší vyjadřovat,

neboť mu jazyk, kterými jsou problémy popisovány, připadá známý a jasný. Seznamte se s kapitolou J. Skalkové v knize Pedagogika a výzvy nové doby.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. SKALKOVÁ, J. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.
2. SKALKOVÁ, J. Pedagogika a výzvy nové doby. Brno: Paido, 2004.
3. ŠVEC, Š. Základné pojmy v pedagogike a andragogike. Bratislava: IRIS, 1995.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké funkce plní jazyk ve vědě?
2. Jaké známe druhy jazyků používané jednotlivými vědami?
3. Jaký typ jazyka používají společenské vědy?
4. Ukažte na konkrétních příkladech různost obsah pojmu v národním jazyce a v příslušné společenské vědě!

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 1:

Význam logiky pro metodologii. Základní logické kategorie. Jejich druhy, tvorba. Definice, druhy. Chyby při formulaci definic.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Logika je někdy definována jako nauka o správném myšlení. Logika stanoví zásady, jak rozeznat správné myšlení od nesprávného, přičemž správné myšlení vede k poznání. Logika tedy pojednává o formálních podmínkách správného poznání. Základními prvky jsou pojem, soud a úsudek.

Cílem tématu je seznámit studenty s pravidly správného myšlení jako nástroje vědeckého poznání.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Logika a noetika
- Pojem
- Soud
- Úsudek
- Popis
- Definice
- Klasifikace
- Axiomy
- Důkazy induktivní a deduktivní
- Objektivita poznání
- Pojmy kontradiktorické
- Sylogismus
- Definice do kruhu

Klíčová slova:

Logika, noetika, pravda, přesnost, pojem, soud, úsudek, popis, výměr, klasifikace.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Poznatky logiky mají velký metodologický význam pro vědu, protože prezentují vědu jako soustavu poznatků a ukazují cesty i podmínky, jejichž naplněním jednotlivé vědy docházejí k objektivnímu poznání.

Uvedte příklady na pojmy kontradiktorické, výrok o vztahu pojmů, na analytické a syntetické soudy, na úsudek syllogismický, hypotetický soud apod.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Skalková, J. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaký význam má znalost základů logiky pro vědecké poznávání?
2. Jaký je rozdíl mezi logikou a noetikou?
3. Podle některých badatelů historická a logická metoda tvoří jednotu, pokuste se tezi vysvětlit!
4. Objasněte pojem, soud, úsudek, popis, definice, klasifikace.
5. Co znamená sylogismus?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 5:

Vědecký výzkum jako základní způsob vědecké práce. Funkce, druhy a etapy výzkumné činnosti. Plán výzkumu. Problematika výzkumného souboru.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Studenty seznámit s přípravou a organizací výzkumu. Téma sleduje naplnění výzkumných záměrů zajištěním odpovídajících kroků a činností. Seznamuje studenty se třemi etapami (přípravná, realizační, zpracování a vyhodnocování) a s časovým

rozvrhem. Studentům je prezentováno, že členění je relativní. V praxi často přecházejí plynule jedna v druhou a také se překrývají. Etapy se rovněž přizpůsobují druhu výzkumu, tj. jde-li o výzkum empirický nebo teoretický, kvantitativní nebo kvalitativní. Pojednáno je i o výběru objektu výzkumu (sociální subjekty) a jeho charakteristice i stanovení vzorku.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Vědeckovýzkumné etapy;
- informační příprava;
- formulace vědeckovýzkumného cíle;
- stanovení objektu zkoumání, vzmezení vzorku;
- příprava vědeckovýzkumných metod a technik;
- zpracování projektu a stanovení realizačního programu;
- terenní sběr dat, záznam a uchování dat;
- interpretace získaných dat a údajů;
- zpracování závěrečné výzkumné zprávy.

Klíčová slova:

etapa přípravná, etapa realizační, etapa zpracování a vyhodnocování dat, podmínky realizace vědeckovýzkumných záměrů, vědeckovýzkumný projekt a realizační program, sběr a interpretace dat, výzkumná zpráva

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Výklad společenskovedního výzkumu lze různě členit. Z hlediska praktického uplatnění se dává přednost pořadí jednotlivých výzkumných kroků a činností podstatných jak z hlediska času, organizace, tak zejména efektivity bádání. Věcné naplnění vědecko-výzkumných záměrů vede k výkladu relativně uzavřených etap, z nichž každá má svoje poslání, svůj cíl a nemůže být zaměněna.

Srovnajte si výklad etap a fází vědeckého výzkumu u různých autorů uváděné literatury.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010.
2. MAŇÁK, J. (ed.) aj. Kapitoly z metodologie pedagogiky. Brno: MU, 1994.
3. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
4. SKALCOVÁ, J. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.
5. TRAVERS, R., M. Úvod do pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1970.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké výzkumné kroky sledujeme při naplňování výzkumných záměrů?
2. Jaký je rozdíl mezi etapami vědeckovýzkumného procesu a projektem empirického šetření?
3. Co rozumíme fundamentální informační přípravou?
4. Jakou funkci mají v empirickém projektu teoretická východiska?
5. Co představuje diskuse výsledků?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 6:

**Výzkumné metody a techniky, jejich třídění.
Studium dokumentů jako výzkumná metoda.
Kvantitativní a kvalitativní analýza dat.**

ÚVOD A CÍL TÉMATU

V sociologickém, sociálně psychologickém, ale i pedagogickém výzkumu bývá jednou z nejnáročnějších fází tzv. získávání primárních dat. Kvalita získaných informací v empirickém výzkumu je ve velké míře závislá na tom, zda zvolené metody a techniky výzkumu jsou adekvátní řešené problematice. Metoda vyjadřuje obecnější postup, pojem technika je konkrétnější. Výzkumník však nesmí podlehnout dojmu, obdobně jako při řízení výchovně

vzdělávacím procesu, že některé metody a techniky jsou samy o sobě zárukou objektivního poznání a vysoké kvality provedeného výzkumu.

Cílem tématu je seznámit studenty se systémem metod empirického výzkumu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Kvantitativní a kvalitativní výzkum.
- Metody a techniky empirického výzkumu.
- Metody pozorování.
- Explorativní metody.
- Experiment.
- Metody měření.
- Analýza dokumentů aj. věcných skutečností.
- Položky explorativních metod.
- Případové studie.

Klíčová slova:

Kvantitativní a kvalitativní výzkum, empirický výzkum, předvýzkum, primární data, metody a techniky výzkumu, klasifikace metod a technik, položky, škálování, pozorování, dotazování (explorace), experiment, analýza dokumentů, obsahová analýza, testování, případové studie.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Jak bylo výše naznačeno míra objektivity poznání je dána způsobem založení bádání a užitím konkrétních metod a technik. Vyšší objektivitu podporuje kombinace metod a technik. Jednotlivé metody a techniky lze od sebe odlišit podle celé řady kritérií.

Jednou z nejméně frekventovaných metod je metoda dotazování. Studenti se často uchylují k použití této metody v prováděném empirickém šetření. Měli by se proto zaměřit na zjištění jak je při používání dotazovacích technik věrohodnost výpovědi zvyšována dalšími opatřeními.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co rozhoduje při empirickém šetření o použití konkrétních metod a technik?
2. Jaký je rozdíl mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem?
3. Jaký je rozdíl mezi metodou a technikou?
4. Uveďte základní klasifikaci metod a technik!
5. Popište jednotlivé metody, případně techniky a uveďte, čím se liší!
6. Existují nějaké metody, které v sobě obsahují jednotu kvantitativního a kvalitativního?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 7:

Metoda pozorování. Druhy, charakteristiky, užití.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Pozorování patří k nejstarším badatelským metodám. Vědecké pozorování se podstatně liší od přirozeného běžného pozorování světa kolem sebe. Vědecké pozorování je uskutečňováno za přesně stanovených podmínek a co nejpřesnějším způsobem zaznamenáváno. Metoda pozorování má velký význam nebo je realita sledována bezprostředně. Má však i značné omezení, protože to, co můžeme pozorovat má vnější povahu a tvoří jen malou část toho, co opravdu potřebujeme zjistit.

Cílem tématu je seznámit studenty se specifikou metody pozorování, s jejími přednostmi i omezeními, s jednotlivými druhy pozorování, s technikami pozorování.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Pozorování přirozené
- Pozorování vědecké
- Pozorování přímé, nepřímé, zprostředkované
- Pozorování zúčastněné, nezúčastněné
- Pozorování zjevné a skryté
- Osobní pozorování
- Pozorování prostřednictvím záznamové techniky
- Postupy při aplikaci metody pozorování
- Výhody a nevýhody pozorování

Klíčová slova:

Pozorování přirozené, vědecké, požadavky na objektivní pozorování, systém kategorií při osobním pozorování, techniky záznamu pozorování.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Pozorování je jednou ze základních metod vědecké práce napříč spektrem vědních disciplin. Pro společenské vědy má však omezení v tom, že sleduje jenom vnější projevy chování. Pozorování se proto v sociálně psychologických, sociologických a pedagogických výzkumech uplatňuje často v kombinaci s jinými metodami, např. s explorativními.

Prostudujte si stať J. Mareše Jak zjišťovat reliabilitu pozorování uveřejněnou v časopise Pedagogika, roč. 33, 1983, č. 2, str. 196- 189.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010.
2. MAŇÁK, J. a kol. Kapitoly z metodologie pedagogiky. Brno: MU, 1994.
3. MAREŠ, J., GAVORA, P. Standardizování výzkumného protokolu o vyučovací hodině.
4. Pedagogika, roč. 35, 1985, č. 3, str. 307- 318.
5. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
6. SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. Základy sociologického výzkumu. Praha: Management Press, 2001.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Které druhy pozorování znáte?
2. Popište postup při osobním pozorování!
3. Vysvětlete pojem stanovení systému kategorií!
4. Objasněte výhody a nevýhody pozorování!

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 8:

Metoda explorativní (dotazování), její charakteristika, konstrukce technik, užití.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Základem metody explorativní je výpověď respondentů. Dotazování může být individuální, skupinové, písemné a prostřednictvím elektronických technologií. Podstata metody spočívá v tom, že se badatel či tazatel snaží získat od dotazovaných respondentů informace. Pověšinou jsou tyto informace na úrovni představ, které si respondent o zkoumané skutečnosti utvořil. Pouze tam, kde součástí výpovědi je i nějaký úkol, který musí zkoumaná osoba splnit, překračuje výpověď pouhý obraz. Metoda se používá zejména tam, kde není možné něco zjistit jiným způsobem, nebo tehdy, když se nám nedostává času, nebo když chceme při vynaložení menšího množství nákladů získat co nejvíce informací.

Cílem tématu tedy je seznámit studenty s další z badatelských metod, která je od dvacátých let 20. století velmi frekventovanou a stále propracovávanou metodou, prezentovat její techniky a popsat zásady, které musí být dodržována, aby data získaná touto metodou měla náležitou výpovědní hodnotu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Metoda explorativní (dotazování)
- Rozhovor
- Dotazník
- Anketa
- Různé formy uvedených technik
- Zásady dotazování

Klíčová slova:

Metoda explorativní, dotazování, rozhovor, dotazník, anketa, kritéria třídění technik dotazování, individuální osobní rozhovor, dotazování na ulici, skupinový rozhovor, písemné dotazování, telefonické dotazování, elektronické dotazování, položka, škála.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Metoda dotazování je hojně frekventovanou. Realizuje se v řadě forem, prostřednictvím řady technik, která od sebe lze odlišit podle řady kritérií. Efektivnost metody ovlivňuje respektování podmínek a uplatnění realizačních zásad.

Na základě osvojených poznatků z metodologie pokuste se formulovat vědecko-výzkumné téma, vědeckovýzkumný problém, vědeckovýzkumný cíl, ústřední hypotézu, výzkumné úkoly, reálné hypotézy a na základě toho koncipujte dotazník tak, aby počet položek harmonoval s počtem reálných hypotéz.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010.
2. MAŇÁK, J. Kapitoly z metodologie pedagogiky. Brno: MU, 1994.
3. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
4. SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. Základy sociologického výzkumu. Praha: Management Press, 2001.
5. TRAVERS, R.M.W. Úvod do pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1970.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Charakterizujte explorativní metodu!
2. Které formy a techniky explorativní metody znáte?
3. Které podmínky a zásady musí být dodrženy, aby explorativní metoda byla efektivní?
4. K čemu se váže pojem uzavřených, otevřených a polootevřených položek?
5. Popište dotazování prostřednictvím technických zařízení!

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 9:

Metody experimentální. Druhy experimentu, realizace, vyhodnocování.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Podstatou experimentu, který není tak často využíván v sociálně psychologickém a zejména pak v pedagogickém výzkumu je, že za kontrolovatelných podmínek je zasahováno do sociálně psychologické nebo pedagogické situace záměrnou změnou definovaných faktorů. Zjišťují se změny v chování, jednání a konání lidí a reakce zkoumaných osob na tyto změny.

Cílem je objasnit podstatu experimentu jako metody, která poskytuje nejen informace o vnějším chování, ale i často postihuje i jevy, které stojí za vnějším chováním.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Podstata experimentu
- Závislé a nezávislé proměnné
- Experimentální situace
- Cíl experimentu
- Interní a externí validita
- Reliabilita experimentu
- Výhody a nevýhody experimentu
- Druhy experimentů
- Pretest, posttest
- Výběr skupin pro experiment

Klíčová slova:

Experiment ve společenských vědách, proměnné, validita, reliabilita, experiment laboratorní, přirozený, cíle a podmínky experimentu, výhody a nevýhody experimentu.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Uplatněním metody experimentu se sleduje cíl porozumět příčinám chování. Experiment často bývá vnímán jako protipól metod pozorování a dotazování ačkoliv v praxi hranice mezi těmito metodami není tak ostrá, jak se na první pohled zdá. Některé techniky např. pozorování jdou za pouhý popis a zase některé experimenty více popisují, nežli vysvětlují.

Někteří badatelé upozorňují na fakt, že v pedagogických vědách existují i přechodné formy jako je např. experimentující pozorování. Pokuste se vysvětlit uvedené názory. Oporou vám může být práce J. Skalkové Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu na str. 85-86.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010.
2. MAŇÁK, J. Kapitoly z metodologie pedagogiky. Brno: MU, 1994.
3. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
4. SURZNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. Základy sociologického výzkumu. Praha: Management Press, 2001.
5. TRAVERS, R.M.W. Úvod do pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1970.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co je podstatou metody experimentu?
2. Jaké druhy experimentu znáte?
3. Čím se liší experiment realizovaný ve společenských vědách od klasického experimentu?
4. Vzhleďte v časopise Pedagogika a Pedagogická orientace statě, které informují o užití metody experimentu v pedagogických výzkumech.
5. Srovnajte funkci metody pozorování a přirozeného experimentu ve studii V. Cedrychové- Raudenské K metodice výzkumu hodnocení žáků ve vyučovacím procesu. In Sborník PF Ústí n/L, Praha: SPN, 1980, str. 7- 25.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 10:

Metody měření (škálování, testy). Druhy testů. Standardizace, možnosti použití, zjišťování.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

S ohledem na povahu pedagogických jevů je měření organickou součástí metodologie pedagogických věd. Každý výchovně vzdělávací proces se završuje hodnocením. Evaluace patří k základním pedagogickým kategoriím. Výsledek výchovně vzdělávacího působení se porovnává s normou (výchovně vzdělávacími cíli) a výkon se kategorizuje. Měření představuje důležitý poznávací proces, jehož posláním je zvyšovat míru přesnosti našeho

poznání. Pojmem měření se obvykle rozumí porovnávání měřené veličiny s podobnou veličinou, která byla přijata jako jednotka. Nejjednodušší z technik měření v pedagogických výzkumech jsou ústní a písemné zkoušky. Pojmem test se rozumí určitý druh zkoušky, zpravidla písemné.

Cílem tématu je studenty seznámit s metodou měření ve společenskovo-vědním výzkumu obecně a s technikami nejužívanějšími, tj. s testy, s jejich klasifikací rozsahem užití.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Měření
- Druhy měření ve společenských vědách
- Testy
- Klasifikace testů (osobnostní, výkonové, projektivní)
- Didaktické testy
Škálování
Standardizace

Klíčová slova: Měření, testy, klasifikace testů, didaktické testy, škálování.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Měření je součástí společenskovo-vědního výzkumu využíváné zejména v psychologickém a pedagogickém výzkumu. Představuje důležitý poznávací proces, který zvyšuje míru přesnosti našeho poznání. Objekt měření ve společenských vědách a zejména v pedagogice je velmi složitý (dynamická struktura a proměnlivost). Měření se proto určení pravděpodobnosti. V pedagogických vědách se používá různých technik měření počínaje ústní a písemnou zkouškou, přes testy, škálování, sociometrické techniky.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010.
2. LINDQUIST, E., F. Statistická analýza v pedagogickém výzkumu. Praha: SPN, 1967.
3. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
4. SKALCOVÁ, J. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.
5. TRAVERS, R.M.W. Úvod do pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1970.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co je podstatou měření ve společenských vědách a jakou funkci plní?
2. Jaké druhy měření znáte?
3. Jaké techniky měření se používají ve společenských vědách zejména pak v psychologii a pedagogice?
4. Co je to test a jaké druhy testů znáte?
5. Co je to škálování, kde všude se používá?
6. Vysvětlete podstatu standardizace!

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 11:

**Měření sociálních vztahů. Sociometrie,
charakteristika a užití**

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Zkoumání mezilidských vztahů je předmětem bádání všech společen-

ských věd. V pedagogických vědách patří problematika mezilidských vztahů k nejméně studovaným problémům a to jak v přímé tak nepřímé formě. Jedna z otázek studovaná moderní pedagogikou tzv. klima výchovně vzdělávacího procesu, klima vyučování, interpretuje tento jev mj. na pozadí očekávání učitele a očekávání žáků. Učitelé ve sboru i žáci se tak vzájemnými vztahy podepisují na celkovém efektu výchovně vzdělávacího procesu. Vzájemný vztah je tak jednou z interferujících proměnných, které se podílejí na celkovém vyznění vyučování.

Měření mezilidských a sociálních vztahů se provádí různými metodami a technikami. Od třicátých let je nejrozšířenějším nástrojem tzv. sociometrie, která je spojena se jménem J.L. Morena. Základním metodickým prostředkem sociometrický test (test volby).

Cílem tématu je seznámit studenty s podstatou sociometrické metody, s její technikou sociometrickým testem tak, aby studenti byli připraveni ji aplikovat ve výchovně vzdělávací praxi.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Mezilidské a sociální vztahy
- Sociometrie
- Sociometrický test
- Sociometrie
- Pozitiva a negativa sociometrie
- Pravidla konstrukce sociometrického testu
- Hranice skupiny
- Sociometrické matice
- Sociogram
- Sociometrie a hodnoty
- Kruhový sociogram
- Sociometricko-ratingový dotazník (SO-RA-D)

Klíčová slova:

Mezilidské a sociální vztahy, sociometrie, sociometrický test, sociometrická matice, sociogram, sociometrie a hodnoty.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Měření mezilidských a sociálních vztahů je založeno na preferenci lidí, s nimiž člověk komunikuje. Člověk má k lidem různý vztah, některé preferuje, jiní jsou mu lhostejní a některé odmítá. Uvedené preference jsou zjišťovány prostřednictvím sociometrického testu.

Prostudujte si stať J. Koti Sociometrie (možnosti a meze jejího uplatnění) In.

Taxová, J. akol. Úvod do studia psychologie II. Praha: UK, 1989, s. 78- 104.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KERLINGER, F., N. Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 1972.
2. KRECH, D., CRUTCHFIELD, R., S., BALLACHEY, E., L. Člověk v společnosti. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1968.
3. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998.
4. PETRUSEK, M. Sociometrie. Sociologická knižnice. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1969.
5. SKALKOVÁ, J. a kol. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jakými metodami můžeme měřit mezilidské a sociální vztahy?
2. Vysvětlete podstatu sociometrie!
3. Popište jednotlivé kroky při realizaci sociometrického měření!
4. V čem spočívají přednosti a omezení sociometrické metody?
5. Co je to SO-RA-D?

Prostor pro odpovědi:

**Téma č.
12:**

Kvalitativně orientovaný výzkum a některé kvalitativní výzkumné metody jako jsou: zakotvená teorie, hermeneutický rozhovor, etnografický rozhovor, participační pozorování, životní příběh, kazuistiky aj.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Kvalitativně orientovaný výzkum je odlišné bádání, u některých autorů dokonce považovaný za protiklad ke klasickému, rozumí se tím kvantitativně orientovanému výzkumu. Na druhé straně je třeba připomenout, že každý kvantitativní výzkum, má-li mít větší výpovědní hodnotu, musí být opatřen i kvalitativní analýzou.

Co se rozumí kvalitativním výzkumem? Jakýkoliv výzkum kde se nedosahuje výsledků s oporou o statistické procedury nebo jiné způsoby kvantifikace je považován za kvalitativní. Které metody se používají v kvalitativním výzkumu? Především metoda pozorování dotazování, ale i metoda analýzy dokumentů, knih, obrazových záznamů aj. Důvodem pro kvalitativní výzkum jsou jednak filozofická východiska samotného výzkumu (fenomenologie) a jednak povaha studovaných jevů (některé se vymykají kvantitativnímu zpracování). Kvalitativní metody se navíc užívají tam, kde o studovaném jevu, problému zatím mnoho nevíme, nebo tam kde sice již nějaké poznatky existují, ale hlubší informace se pomocí kvantitativních metod obtížně získávají. Z metod a technik, které jsou považovány za typicky kvantitativní, jsou to: zakotvená teorie, hermeneutický rozhovor, etnografický rozhovor, participační pozorování, životní příběh aj.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Kvalitativní výzkum
- Složky kvalitativního výzkumu
- Typy kvalitativního výzkumu
- Vztah kvantitativních a kvalitativních metod
- Zakotvená teorie
- Hermeneutický rozhovor
- Etnografický rozhovor
- Participační pozorování
- Životní příběh
- Kazuistiky

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Kvalitativní výzkum, indukce, práce s hypotézou, transakční systém, zakotvená teorie, etnografický rozhovor, životní příběh, hermeneutický rozhovor, participační pozorování.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010.
2. SKALKOVÁ, J. Tradice hermeneutické pedagogiky a její vývoj v druhé polovině 20.století. Praha: PÚ JAK ČSAV, 1992.
3. SKALKOVÁ, J. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1983.
4. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Nakladatelství Albert, 1999.
5. SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. Základy sociologického výzkumu. Praha: Mangement Press, 2001.
6. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vysvětlete rozdíl mezi kvalitativně orientovaným výzkumem a kvalitativním výzkumem!
2. Co je podstatou kvalitativního výzkumu?
3. Z jakých složek se skládá kvalitativní výzkum?
4. Jaké metodologické kroky musí obsahovat projekt kvalitativního výzkumu?
5. Co je to zakotvená teorie?
6. Jaké znáte metody kvalitativního výzkumu?

Prostor pro odpovědi:

SEZNAM POŽADAVKŮ K ABSOLVOVÁNÍ PŘEDMĚTU

Např. Předmět bude uzavřen udělením zápočtu...a vykonáním zkoušky. Termíny zkoušek budou stanoveny po dohodě s vyučujícím na konci semestru a vypsány ve Fakultním informačním systému. Student předá zápočtový úkol v zápočtovém týdnu semestru.

SEZNAM OKRUHŮ KE ZKOUŠCE

Jsou totožné s tématy předmětu